

Початок «Великої війни». Стратегічні плани ворогуючих сторін. Фронти війни та характеристика основних воєнних кампаній. Міжнаціональні конфлікти в умовах війни.

Міні-презентація · матеріал уроку без тестів

Що потрібно зрозуміти на уроці

Головна думка. Перша світова війна виросла з боротьби великих держав за переділ світу, ринки, сировину й політичний вплив. Система військово-політичних блоків та гонка озброєнь зробили локальну кризу на Балканах вибухонебезпечною, а вбивство Франца Фердинанда в Сараєві стало приводом до загальноєвропейської, а згодом світової війни.

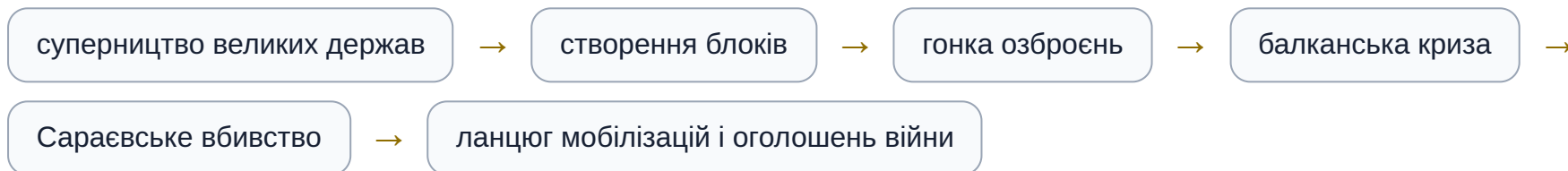
- пояснювати головні причини війни й відрізняти їх від приводу;
- називати держави Антанти та Центрального блоку;
- порівнювати стратегічні цілі Німеччини, Великої Британії, Франції, Австро-Угорщини й Росії;
- пояснювати логіку плану Шліффена та причину його провалу;
- показувати на карті Західний і Східний фронти та ключові райони кампаній 1914–1915 рр.

1. Чому почалася «Велика війна»?

Наприкінці XIX — на початку XX ст. між провідними державами різко загострилися геополітичні суперечності. Німеччина швидко посилювала промислову й військову могутність, але мала значно менше колоній, ніж Велика Британія та Франція. Суперництво точилося за колонії, ринки збуту, джерела сировини, шляхи сполучення та політичний вплив.

Чинник	Як він наближав війну
Боротьба за переділ світу	Держави прагнули встановити військовий, економічний і політичний контроль над важливими країнами та регіонами.
Міждержавні суперечності	Найгострішими були протиріччя Велика Британія ↔ Німеччина, Німеччина ↔ Франція, Росія ↔ Австро-Угорщина, Німеччина ↔ Росія.
Воєнно-політичні блоки	Європа поділилася на два угруповання: Троїстий союз (згодом Центральний блок) і Антанту.
Мілітаризація і гонка озброєнь	Зростали армії, військові бюджети, виробництво зброї; суспільства дедалі більше звикали до думки про війну.
Шовінізм і реваншизм	Пропаганда підсилювала образ ворога, національну ворожнечу й готовність виправдовувати силове розв'язання конфліктів.

Схема:

2. Від Сараєва до світової війни

28 червня 1914 р. у Сараєві боснійський серб Гаврило Принцип убив спадкоємця австро-угорського престолу ерцгерцога Франца Фердинанда. Австро-Угорщина, маючи підтримку Німеччини, висунула Сербії жорсткий ультиматум. Сербія погодилася виконати майже всі вимоги, однак 28 липня Австро-Угорщина оголосила їй війну. Далі спрацювала система союзів і мобілізацій.

Дата	Подія
28 червня 1914	Убивство Франца Фердинанда в Сараєві.
23 липня 1914	Австро-Угорщина висунула ультиматум Сербії.
28 липня 1914	Австро-Угорщина оголосила війну Сербії.
1 серпня 1914	Німеччина оголосила війну Росії — у підручнику ця дата подана як початок Першої світової війни.
3 серпня 1914	Німеччина оголосила війну Франції.
4 серпня 1914	Після вторгнення Німеччини до нейтральної Бельгії Велика Британія оголосила війну Німеччині.

Висновок: убивство в Сараєві було *приводом*, але не головною причиною війни. Причини накопичувалися роками.

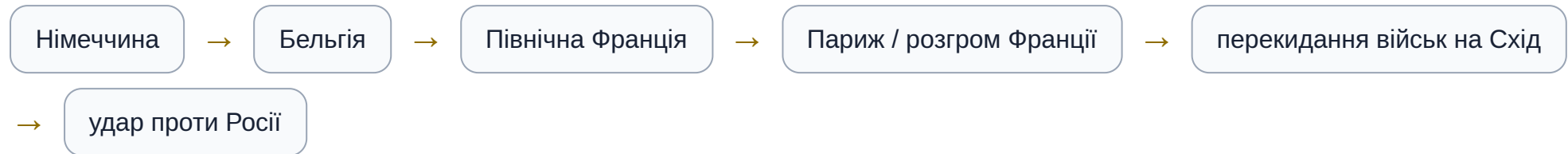
3. Стратегічні плани ворогуючих сторін

Держава	Стратегічні цілі, наведені у джерелі
Німеччина	Покінчити з британським пануванням на морі, захопити британські колонії; захопити промислові райони Північно-Східної Франції; відірвати від Росії Прибалтику, Донську область, Крим і Кавказ.
Велика Британія	Зберегти колоніальну імперію та панування на морі; відібрати в Османської імперії Месопотамію і частину Аравійського півострова.
Франція	Повернути Ельзас і Лотарингію; приєднати лівий берег Рейну та Саарський вугільний басейн.
Австро-Угорщина	Посилити позиції на Балканах, підкорити Сербію; мала плани щодо російських Волині й Поділля.
Росія	Приєднати Східну Галичину, Буковину й Закарпаття; оволодіти Босфором і Дарданеллами.
США	Розширити вплив на американському континенті та посилити проникнення в Китай.

Зверни увагу: воєнні цілі показують, що суперечка була не лише «через Сербію». Великих держав цікавили території, морські шляхи, колонії, промислові райони й ресурси.

4. План Шліффена і фронти 1914–1915 рр.

Німеччина розуміла небезпеку війни одночасно проти Франції на Заході й Росії на Сході. План, розроблений А. фон Шліффеном, передбачав швидко розгромити Францію ударом через нейтральну Бельгію, а потім перекинути основні сили проти Росії.

Картографічний орієнтир. На карті Європи знайди: Німеччину → Бельгію → північ Франції → Париж; окремо — Східну Пруссію, Галичину й Буковину. Саме ці простори були ключовими для початкової кампанії.

Фронт / район	Що відбувалося
Західний фронт	Німеччина наступала через Бельгію у Францію. 5–12 вересня 1914 р. англо-французькі війська зупинили її в битві на Марні.
Східна Пруссія	Російські війська почали наступ, але одна з армій була оточена і розгромлена; водночас цей наступ змусив Німеччину відволікти частину сил із Заходу.
Галичина та Буковина	У 1914 р. російські війська успішніше діяли проти Австро-Угорщини й просунулися до Карпат.
1915 р. — Горлиця	Німецько-австрійські війська прорвали російський фронт; Росія залишила Галичину й Польщу.
Дарданелли / Галліполі	Антанта намагалася оволодіти протоками, але висадка 1915 р. не дала змоги захопити Босфор і Дарданелли.

Після битви на Марні Західний фронт стабілізувався. Армії будували окопи, мінні поля й загородження з колючого дроту. Маневрова війна перетворювалася на **позиційну**.

Всесвітня історія · урок 1

5. Опорні дати

28.06.1914

Сараєвське вбивство Франца Фердинанда.

28.07.1914

Австро-Угорщина оголосила війну Сербії.

01.08.1914

Німеччина оголосила війну Росії; початок Першої світової війни.

05–12.09.1914

Битва на Марні; зрив німецького плану швидкої перемоги.

квітень 1915

Горлицький прорив німецько-австрійських військ.

травень 1915

Італія вступила у війну на боці Антанти.

жовтень 1915

Болгарія вступила у війну на боці Центральних держав.

6. Словник термінів

Геополітичні інтереси Прагнення держави посилити політичне, економічне й військове панування в певному регіоні або у світі.

Мілітаризм Переважання військових інтересів у політиці та нарощування військової сили як засобу досягнення цілей.

«Озброєний мир» Стан гострого міжнародного протистояння без відкритої війни, за якого держави активно озброюються й готуються до конфлікту.

Воєнно-політичний блок Союз держав для спільної зовнішньополітичної та військової дії.

Світова війна Глобальне воєнне зіткнення великих держав і коаліцій, у яке втягнуто значну частину країн світу.

Позиційна війна Війна на суцільних укріплених фронтах, де лінія фронту тривалий час майже не змінюється.

Підсумок уроку

Перша світова війна не була наслідком одного пострілу в Сараєві. Її підготували боротьба за переділ світу, суперництво великих держав, система блоків, мілітаризація й гонка озброєнь. План Шліффена мав дати Німеччині швидку перемогу над Францією, але битва на Марні зірвала цей задум. Війна стала затяжною і дедалі більше виснажувала держави та суспільства.